

СЕКЦІЯ 21

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ КОМАНДИРА-ЛІДЕРА ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПРИХИЛЬНОСТІ ПІДЛЕГЛИХ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ТА ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Керівники секції: полковник О.Л. Грунтківський;
к.психол.н. доцент підполковник Ю.М. Широбоков
Секретар секції: к.психол.н. доцент підполковник Д.П. Приходько

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ КОМАНДИРІВ

О.Л. Грунтківський¹; Ю.М. Широбоков², к.психол.н., доц.

¹Командування Повітряних Сил Збройних Сил України;

²Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

В умовах трансформаційних процесів особливо гостро відчувається дефіцит командирів-лідерів. Командир і лідер в підрозділі – це не одне й те ж. Командир в своєму впливі на підлеглих і побудові стосунків з ними перш за все використовує і покладається на посадову основу влади. Лідер володіє певними якостями, що відрізняють його від інших і дозволяють йому успішно добиватися та утримувати лідерські позиції. Лідер – це індивід, що увібрав в себе найбільшу кількість бажаних особистісних якостей. Лідерство розглядається як комбінація таких характеристик індивіда, які підштовхують інших до виконання поставленої задачі. Лідерство є процесом прямої взаємодії, в результаті якої індивід впливає на поведінку інших, спонукаючи їх до досягнення певного результату. Обмеження даного підходу до розуміння лідерства полягає в тому, що в ньому не враховується факт взаємності процесу впливу. Не тільки лідер впливає на послідовників, але і сам він відчуває на собі вплив послідовників. Кожного разу, залежно від опору, що зустрів, у тій чи іншій мірі міняється сам лідер. Лідер знаходиться в найсильнішій залежності від колективу.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ОФЦЕРСЬКОГО СКЛАДУ У ВІЙСЬКОВИХ КОЛЕКТИВАХ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

В.І. Алещенко¹, д.військ.н., доц.; В.С. Афанасенко², к.психол.н., проф.;

В.Д. Кислий², к.психол.н., доц.

¹Національний університет оборони України;

²Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

В умовах трансформаційних процесів, що відбуваються у Збройних Силах України найактуальнішою постає проблема зміцнення військової дисципліни. Підрозділи, які досягають успіху, в питаннях зміцненні військової дисципліни відрізняються від протилежних їм головним чином тим, що мають більш динамічне та ефективне керівництво. Під керівництвом, розуміється командир, керівний склад, або сам процес, який володіє індивідуальними особливостями способу управління підрозділом. В цьому процесі особливо гостро відчувається дефіцит командирів-лідерів. Командир і лідер в підрозділі – це не одне й те ж. Командир в своєму впливі на підлеглих і побудові стосунків з ними перш за все використовує і покладається на посадову основу влади. Лідерство ж, як специфічний тип стосу-

нків управління, базується більш на процесі соціального діяння, а точніше взаємодії в підрозділі. Однією з найголовніших умов формування командира-лідера це його напружена професійна діяльність із значними фізичними і психічними навантаженнями. Командири завжди повинні бути професіоналами в своїй справі, здоровими і безпечними у поведінці – це їх прямиї обов'язок.

СИСТЕМА ПЕРЕВІРКИ ТА ОЦІНКИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗС УКРАЇНИ

Г.В. Новодерьожкін

*Управління фізичної підготовки Центрального управління
підготовки та повсякденної діяльності військ (сил) Збройних Сил України*

Вагомий крок для розвитку фізичної підготовки в ЗС України було зроблено при розробці та введенні в дію в 2009 році нової Наставови з фізичної підготовки, в якій вперше передбачено перевірку та оцінку ступеню(я) розвитку у військовослужбовців спеціальних фізичних якостей та військово-прикладних навичок, розроблено окремі контрольно-перевірочні комплекси та вправи для військовослужбовців всіх видів ЗС України, родів військ та основних військово-облікових спеціальностей. Перевірка та оцінка фізичної підготовки в ЗС України проводиться з метою удосконалення програм фізичної підготовки для максимального підвищення ступеню(я) впливу занять фізичною підготовкою на бойову готовність військовослужбовців та визначає: стан здоров'я військовослужбовців; рівень розвитку у військовослужбовців основних та спеціальних фізичних якостей, військово-прикладних навичок, готовності до навчально-бойової діяльності; зміни рівня фізичної підготовленості військовослужбовців відповідно до змін у програмі фізичної підготовки; кореляційну залежність рівня фізичної підготовленості та рівня виконання вправ бойової підготовки військовослужбовців; якість та повноту організації фізичної підготовки. Система перевірки та оцінки фізичної підготовки вдосконалюватиметься в процесі та відповідно до розвитку, системи фізичної підготовки ЗС України, як одна з основних її складових. За умови якісної та повної організації фізичної підготовки зміст діагностики рівня її організації змінюватиме свою направленість та буде проводитись з метою удосконалення системи та програм фізичної підготовки, поглиблення інтеграційних процесів між фізичною підготовкою та бойовою готовністю військовослужбовців.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ, ЯК МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ-ЛІДЕРІВ

Д.П. Приходько, к.психол.н.; А.А. Голота

Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Служба у військах у мирний і військовий час висуває високі вимоги до духовних, моральних і фізичних якостей військовослужбовців. Навіть у епоху високорозвинутої техніки і зброї головна роль належить людині. Найсучасніша зброя не може компенсувати слабкої підготовки військовослужбовців. Найчіткіша організація бойових операцій виявляється малоефективною, якщо особовий склад через свій фізичний і психологічний стан не може брати участь у виконанні бойового завдання. Немає нічого важливішого для бойової готовності, ніж відношення військовослужбовців до свого обов'язку, їх бойовий настрій і поведінка. Кожен військовослужбовець повинен

свідомо готуватися до виконання бойового завдання, виробляти у себе психологічну стійкість. Хід і кінцевий підсумок виконання бойового завдання будуть багато в чому залежати від морально-психологічного стану особового складу, його здатності переносити труднощі. Для вирішення цих завдань існує психологічна підготовка майбутнього командира-лідера. В умовах стандартизації освіти, інтеграції загальної професійної і військової освіти особливо зростає актуальність оптимізації процесу психолого-педагогічної підготовки майбутніх керівників-лідерів, формування їх готовності до вивчення психологічних особливостей військовослужбовців, обліку цих особливостей в індивідуально-виховній роботі. Найбільш відповідальною ланкою є організація виховної роботи у позанавчальний час. Найбільш характерні недоліки виявляються у відборі змісту, плануванні психолого-педагогічної підготовки, що нерідко призводить до порушення цілісності змісту, обмеженості вживаних організаційних форм, розузгодженості (або дублювання) заходів, що проводяться. Щодо формування прихильності підлеглих до здорового способу життя та фізичної підготовки. Подолання вказаних недоліків залежить від ступеня теоретичної розробленості проблеми організації і управління процесом психолого-педагогічної підготовки курсантів, як майбутніх командирів-лідерів, її методичного забезпечення, достатності точності і обґрунтованості практичних розробок шляхів, способів досягнення високого рівня психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів (керівників-лідерів).

ИССЛЕДОВАНИЕ ВЛИЯНИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ ПЕРВИЧНОГО КУРСАНТСКОГО КОЛЛЕКТИВА НА УСПЕШНОСТЬ ОБУЧЕНИЯ

*Н.М. Генералова, к.пед.н.; О.Г. Марченко, к.пед.н.; М.С. Генералова
Харьковский университет Воздушных Сил имени Ивана Кожедуба*

А.С. Макаренко говорил, что коллектив – «это не просто собрание, не просто группа взаимодействующих индивидуумов... Коллектив – это целеустремленный комплекс личностей, организованных, обладающих органами коллектива. А там, где есть организация коллектива, там есть органы коллектива, там есть организация уполномоченных лиц, доверенных коллектива, и вопрос отношений товарища к товарищу – это не вопрос дружбы, не вопрос любви, не вопрос соседства, а это вопрос ответственной зависимости». Актуальность исследования социально-психологического климата первичных курсантских коллективов (ПКК) и путей его регулирования обуславливается: необходимостью решения проблем связанных с моделированием более прогрессивных человеческих отношений, обусловленных возросшими требованиями к уровню военно-профессиональной и морально- психологической подготовки офицерских кадров; коренными преобразованиями, происходящими в жизни нашего государства, которые видоизменили Вооруженные Силы, характер и условия воинской деятельности, а также отношения, складывающиеся в первичных воинских коллективах, в том числе и первичных курсантских коллективах (ПКК); наличием в жизни и служебной деятельности военнослужащих, в том числе и курсантов, ряда проблем, конфликтных ситуаций, необходимостью формирования здорового социально-психологического климата первичных курсантских коллективов в целях создания в них благоприятных условий для реализации курсантами своих потенциальных возможностей, полноценного и многогранного развития личности, а также повышения боеготовности и укрепления воинской дисциплины ПКК, эффективности воинского воспитания в целом. Анализ научных трудов и публикаций свидетельствует о том, что к настояще-

му времени проделана большая исследовательская работа по изучению и диагностике социально-психологического климата воинских коллективов, сделаны попытки разработать методологию его регулирования. Для исследования эффективности взаимодействия ПКК с командиром группы мы используем социометрическую технику, разработанную Дж. Морено, которая применяется для диагностики межличностных и межгрупповых отношений в целях их изменения, улучшения и совершенствования. Социометрическая процедура может иметь целью: а) измерение степени сплоченности-разобщенности в группе; б) выявление «социометрических позиций», т.е. соотносительного авторитета членов группы по признакам симпатии-антипатии, где на крайних полюсах оказываются «лидер» группы и «отвергнутый»; в) обнаружение внутригрупповых подсистем, сплоченных образований, во главе которых могут быть свои неформальные лидеры. Использование социометрии позволяет проводить измерение авторитета формального и неформального лидеров для перегруппировки людей в командах так, чтобы снизить напряженность в коллективе, возникающую из-за взаимной неприязни некоторых членов группы.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРИПИНЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

В.М. Александров, к.юр.н.

Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Припинення військової служби, яка є різновидом державної служби – це припинення військово-службових правовідносин, на підставах, визначених законодавством з військових питань. У Законі України «Про військовий обов'язок і військову службу» здійснюється законодавче регулювання питань, що пов'язані із припиненням військової служби. Підстави припинення державно-службових відносин у законодавстві та правовій літературі прийнято визначати за джерелом волевиявлення. З цієї точки зору підставами припинення військово-службових відносин є: 1) юридичні факти-події, тобто обставини, що породжують підстави для припинення військової служби, такі, що не залежать від військовослужбовця та від державного органу, до компетенції якого входять прийняття на службу та звільнення з неї, наприклад: загибель військовослужбовця під час виконання обов'язків; припинення громадянства; смерть військовослужбовця; 2) юридичні факти-дії державного органу або посадової особи, до компетенції якої входять прийняття та звільнення військовослужбовця, наприклад, усі види звільнення за ініціативою державного органу; 3) юридичні факти-дії військовослужбовця, які спрямовані на припинення військово-службових відносин, до цієї категорії підстав належать усі види припинення військово-службових відносин за ініціативою військовослужбовця. Припинення військової служби – це сукупність умов та юридичних фактів, що юридично закріплюються в адміністративному акті — наказі уповноваженої посадової особи про виключення військовослужбовця зі списків військової частини. Залежно від способу залучення військовослужбовців до військової служби передбачається і процесуальний порядок припинення військово-службових правовідносин. Процесуальний порядок припинення військово-службових відносин з військовослужбовцями, подання їх до звільнення з військової служби та оформлення відповідних документів визначаються наказом Міністра оборони України. Цей процес можна відобразити у такій послідовності: визначення підстави; підготовка документів; видання юридичного акта – наказу; здавання справ та посади; виключення зі списків особового складу військової частини; взяття на військовий облік у військовому комісаріаті. Таким чином, інститут припинення військової служби можна розглядати у

двох аспектах: як юридичний факт, що тягне за собою зміну та наступне припинення військово-службових відносин; як діяльність посадових осіб органів військового управління, яка спрямована на виникнення, зміну та припинення суспільних відносин, пов'язаних із проходженням військової служби громадянами.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В СТУДЕНТСЬКІЙ ГРУПІ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ НАВЧАННЯ

О.С. Байдік

Харківський національний фармацевтичний університет

Актуальність вибраної теми полягає в реформуванні системи освіти котре нині відбувається в Україні, висунуло на порядок денний питання подальшої наукової розробки і теоретичних аспектів проблеми впливу психологічного клімату в студентській групі на ефективність навчання. Основними аспектами нашого дослідження є студент, студентська група, психологічний клімат. Психологічний клімат являє собою психологічну характеристику, що відображає стан взаємовідносин та ступінь задоволеності всіх учасників навчального процесу, різноманітними факторами життєдіяльності колективу в студентській групі. Термін студент має латинське походження і в перекладі означає людину, що старанно працює, вчиться, тобто оволодіває знаннями. Студентська група-спільність автономна та самодостатня. Вона здатна вирішувати свої внутрішні проблеми, а її активність пов'язана з соціальним життям факультету, університету, вирішення проблем соціального характеру. Основними аспектами роботи куратора є формування сприятливого психологічного клімату в студентській групі який буде ефективно направлений на навчання. У зв'язку з цим для участі в конференції на розгляд нами подано методичні рекомендації що до формування у куратора вмінь та навичок застосування методів і прийомів регуляції психічного стану студентів та сприятливого психологічного клімату у студентській групі з наступним практичним їхнім застосуванням у повсякденному житті, а саме: психологічний тренінг - спрямований на розвиток особистості, формування комунікативних умінь та навичок, засвоєння міжособистісної взаємодії; бесіди; інтерактивні ігри. Мета цих рекомендацій полягає в формуванні у куратора студентської групи вмінь та навичок застосування прийомів та способів регуляції психічного стану у студентів, та його формування.

АКТУАЛІЗАЦІЯ МИСЛЕННЯ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ З КУЛЬОВОЇ СТРІЛЬБИ

О.Ю. Богуш

Військова академія, Одеса

Кульова стрільба, як розділ вогневої підготовки в навчальному процесі сприяє формуванню у курсантів професійно необхідних якостей, здатності проявляти зосередженість в умовах психічної та фізичної напруженості та ін. Актуальність обумовлена недостатнім розкриттям психологічної підготовки під час застосування вогнепальної зброї курсантів у процесі навчання. Візуалізація процесу прицілювання з допомогою апарату «Скатт» з подальшим доведенням до автоматизму заданої дії знімає зайву напруженість при виході на вогневий рубіж. Для того, щоб військовослужбовець міг вольовим зусиллям регулювати свій психічний стан, зосередитись під час виконання вправ зі стрільби, необхідним є чітке усвідомлення механізму, структури виконання дій та відчуттів, що виникають при цьому. Одним із методів моделювання умов у стрільбі є мисленнєве відтворення окремих рухів. Таке тренування дозволяє спортсмену формувати необхідну устано-

вку на заплановану діяльність та переборювати негативні впливи екстремальних умов. Одним із психолого-педагогічних засобів впливу є тренування, що містять у собі прийоми візуалізації. У доповіді показано, що ефективність розвитку успішності застосування вогнепальної зброї залежить як від інтенсивності прояву мотиваційного, емоційного, інтелектуального компонентів та рівня, особистісної тривожності і сили нервової системи, так й від розвитку емоційно-вольової сфери особистості та актуалізації візуального мислення в процесі доведення стрільби до автоматизму.

ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Г.О. Гозуватенко, к.істор.н., с.н.с.

Науковий центр Академії сухопутних військ

Сучасний стан військово-патріотичного виховання у ЗС України зумовлений складними соціально-економічними, духовними та іншими процесами, що відбуваються в українському суспільстві та світі. Головними причинами негативного стану виховного середовища у нашій державі можна вважати дії двох чинників: своєрідного світоглядного «вакууму» у свідомості наших співвітчизників, у тому числі, військовослужбовців, зумовленого відсутністю чітко сформульованих концептуальних основ національного, патріотичного і військово-патріотичного виховання; негативного інформаційно-психологічного впливу на українське суспільство та ЗС з боку окремих країн світу. Внаслідок існування світоглядного «вакууму», свідомість і підсвідомість наших співвітчизників заповнюється різноманітними міфами, далекими менталітету народу України оцінками, судженнями та цінностями, величезною кількістю інформації аморального та антипатріотичного змісту. Існуюча зараз система військово-патріотичного виховання особового складу ЗС України має низку недоліків. Головними причинами цього є такі: відсутність чітко сформульованих методологічних і методичних основ військово-патріотичного виховання та відповідної методичної літератури для суб'єктів виховання. Система військово-патріотичного виховання особового складу повинна базуватись на національній ідеї. Адже національна ідея держави – це той стержень, який є універсальним для всіх представників нації, спонукає до високої духовності та моральності, гуманізму, ставлення до життя людини як до найвищої цінності, формує ідеали духовної свободи, незалежності та самостійності.

РОЗВИТОК У СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

О.О. Гуріна

Харківський національний фармацевтичний університет

Актуальність обраної нами теми полягає в тому, що при вступі до ВНЗ не враховується той комплекс психологічних феноменів, який визначає успішність навчання, формування стійкої професійної готовності кожного студента. Необхідний індивідуальний підхід, а також максимальне використання усього арсеналу психологічних технологій, орієнтованих не тільки на підвищення рівня знань студентів, але і на розвиток професійного самовизначення, тобто діяльній - смислової єдності у майбутніх фахівців. Професійний психолог та педагог – це фахівець, покликаний вирішувати конкретні психофізіологічні задачі, пов'язані з проблемами конкретної особистості та між-

собистісного взаємодії. Теоретичне значення і новизна дослідження зумовлена тим, що в сучасній літературі в достатній мірі описані ті якості особистості, якими повинні володіти майбутній або вже працюючий практичний психолог чи педагог, але не досліджені ті якості, які забезпечують схильність до даної професії. Виникнення вибірково-позитивного ставлення до професії означає утворення системи "людина - професія", усередині якої починається взаємодія об'єкта і суб'єкта відносини. Поняття "ставлення людини до професії" не може бути зведене до активності, що йде від суб'єкта. Дослідження професійної готовності, умов і рушійних сил її розвитку, не може бути здійснено у відриві від системи впливів, що йдуть від іншої сторони відносини, тобто від професії. Формування і підтримка стійкої готовності особистості студента представляє собою безперервний процес узгодження вимог перспективи за допомогою діяльності, за допомогою зворотного зв'язку. Період ранньої зрілості є найбільш сприятливим для формування основних підструктур людини, для досягнення нею зрілості і суб'єкта спілкування, пізнання і діяльності, як індивідуальності. Аналіз існуючих підходів показує, що найчастіше готовність досліджується як певний стан свідомості, психіки, функціональних систем в ситуації відповідальних дій або підготовки до них. Готовність показується як можливість, схильність суб'єкта діяти на досить високому рівні, влаштується у якості вирішальної умови швидкої адаптації до умов праці, подальшого професійного вдосконалення і підвищення кваліфікації. Теоретичний аналіз даної проблеми показав, що високий рівень професійної готовності - це якісна особливість структури мотивів особистості, яка виражає єдність інтересів і особистості у системі професійного самовизначення. Слід відзначити значну роль характерологічних особливостей особистості та рівня розвитку її здібностей. Особливо в цьому взаємозв'язку професійної готовності, рис характеру і здібностей. Однак у цьому взаємозв'язку професійної готовності, рис характеру і здібностей провідна роль відводиться переважному мотиву. Для розвитку професійної готовності необхідна така організація діяльності студентів, яка актуалізувала протиріччя між вимогами діяльності та її змістом для людини. Професійна готовність у цьому дослідженні визначається як суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною і підготовленою до виконання певної професійної діяльності та прагне її виконати.

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ

Т.В. Дніпровська

Кременчуцький державний політехнічний університет імені М. Остроградського

Педагогічна технологія – це своєрідний алгоритм дій, правильне виконання яких та ще у заданій послідовності повинно привести до запланованого кінцевого результату. В ідеалі технологія навчання – це така послідовність дій учителя й учнів, при виконанні якої, врахувавши індивідуальні та вікові особливості учня та професійно-методичний рівень учителя, запланований результат обов'язково має настати. Технологія навчання характеризується низкою істотних ознак, серед яких виділимо такі: 1. Діагностичність цілей навчання та результативність. Ця ознака передбачає гарантоване досягнення цілей навчання, тобто граничну або майже граничну за даних умов результативність. Однак зауважимо, що в педагогічних явищах і процесах у зв'язку з імовірнісним характером педагогічних закономірностей відхилення в результативності системи навчання допускається в межах 25 %. 2. Економність. Вона виражає якість

педагогічної технології, яка забезпечує досягнення запланованих результатів, оптимізацію праці вчителя, а також резерв навчального часу. 3. Уся послідовність дій легко повторюється і відтворюється вчителем в будь-якій школі. Кожен метод і етап роботи обґрунтовано і не може бути замінено на інший. Принципи роботи мають однозначний смисл – порушення одного з них погіршує кінцевий результат роботи. 4. Коректування передбачає можливості оперативного зворотного зв'язку, оцінки ступеня досягнення цілей навчання і внесення адекватних корегувальних впливів. До рис технології відносять також проєктованість, цілісність, управління.

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ КУРСАНТІВ АВІАЦІЙНОГО ВНЗ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

А.А. Дранко

Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету

Соціально-економічна ситуація в Україні якісно по-новому ставить питання підготовки льотних кадрів цивільної авіації, вимагає наукового переосмислення проблеми формування професійної компетентності пілота. Готовність до того чи іншого виду діяльності – це цілеспрямований вияв особистості, що включає її переконання, погляди, відношення, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, ЗНУ й настанови. Вона досягається в ході професійної та морально-психологічної підготовки, є результатом всебічного особистісного і професійного розвитку людини з урахуванням вимог, обумовлених особливостями конкретної діяльності, професії. Дослідження американської NASA в період з 1980 по 2000 роки за програмою «Людський фактор та безпека польотів» показали, що на безпеку польотів дуже сильно впливає стиль керівництва в екіпажі та організація роботи в кабіні літака. У доповіді зазначено, що важливою умовою формування готовності до професійного спілкування є наявність відповідних якостей, і в першу чергу схильностей та здібностей особистості до майбутньої професійної діяльності. Вона розвивається на основі засвоєння загальних і професійних знань, формування вмінь та навичок, удосконалення сформованих професійно важливих якостей особистості.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ КОМАНДИРА ПІДРОЗДІЛУ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК

А.М. Желаго

Академія внутрішніх військ МВС України

Проблема професійного становлення офіцера внутрішніх військ є актуальною, потребує якісно нових підходів до її вирішення й може бути досліджена на основі розроблених у сучасній психологічній науці теоретико-методологічних положень щодо професійного становлення особистості. Проведений автором аналіз значної кількості наукових джерел дозволяє визначити наступні психологічні аспекти процесу професійного становлення офіцера внутрішніх військ: професійний розвиток залежить від особливостей діяльності і індивідуальних можливостей конкретної особистості (це дозволяє визначити, що процес професійного становлення є індивідуальним і неповторним для кожної особистості); професійне становлення особистості є циклічним процесом (у основі циклічності лежать якісні і кількісні перетворення ситуації професійного становлення, які ініціюються або самим суб'єктом, або за рахунок зміни вимог, що пред'являються до нього); кожна фаза професійного становлення особистості характеризується конкретною ситуацією професійного становлення особистості або завданнями професійного

розвитку, провідною формою професійної активності, специфічними професійно важливими якостями, професійно орієнтованими новоутвореннями і критеріями професіоналізації; становлення командира підрозділу після закінчення ВВНЗ здійснюється на стадії самостійної професійної діяльності і включає: входження в посаду і ґрунтовне освоєння посадових функцій, професійне самовизначення, набуття професійного досвіду, розвиток властивостей і професійно важливих якостей особистості, необхідних для кваліфікованого виконання професійної діяльності; – критеріями оцінки професійного становлення особистості командира підрозділу на стадії самостійної професійної діяльності є: професійна продуктивність, професійна ідентичність і професійна зрілість. Проведені нами емпіричні дослідження дозволили встановити, що вдосконалення процесу професійного становлення командира підрозділу внутрішніх військ у значній мірі визначає прискорення набуття ним професійної компетентності, підвищення якості вирішення завдань за посадою, рівня його психологічного статусу у військовому колективі та здатності впливати на соціально-психологічний клімат у підрозділі, в тому числі й формувати прихильність підлеглих до здорового способу життя.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ У СВІТІ ТА В УКРАЇНІ

С.В. Залкін, к.військ.н.; С.О. Сідченко, к.т.н.;

К.І. Хударковський, к.т.н., доц., с.н.с.

Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Основними тенденціями інноваційного розвитку освіти у світі є орієнтація більшості країн на перехід від елітної освіти до освіти для всіх, інтегративність освіти; підвищення вимог до забезпечення якості освіти; поступова глобалізація освіти; збільшення гуманітарної складової, її демократизація; забезпечення безперервності освіти, її фундаменталізація, технологізація та стандартизація. Приєднання України до Європейського освітнього простору, зміни у законодавчій базі з питань розвитку освіти в Україні, зниження якості підготовки військових фахівців, необхідність виведення військової освіти на рівень, що забезпечує радикальне підвищення професіоналізму і загальної культури офіцерських кадрів та ряд інших проблем вимагають значних змін у системі військової освіти, як однієї з ключових ланок стабільного розвитку військової організації держави. Зміни в соціальній, інформаційній і технологічній сфері задають нові кваліфікаційні вимоги до рівня військово-професійної підготовки випускників, які повинні мати: розвинене абстрактно-логічне мислення, власну компетентну думку, уміти приймати обґрунтовані рішення в нестандартних умовах обстанівки й організувати їхнє виконання; прагнення до постійного самовдосконалення, уміння планувати професійну кар'єру, здобувати нові знання й використовувати для цього сучасні освітні технології; культуру міжнародного спілкування, уміння згуртувати особовий склад, зміцнювати дружбу, забезпечувати повагу до національних почуттів, традицій і звичаїв.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ ТА СПОСОБІВ РЕГУЛЯЦІЇ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ ПІДЛЕГЛИХ КЕРІВНИКАМИ-ЛІДЕРАМИ У СВОЇЙ ПОВСЯКДЕННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

А.Л. Злотніков, к.психол.н., с.н.с.; О.І. Бобикіна

Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Складний вид професійної діяльності, якою є військова служба, висуває жорсткі вимоги до кожного фахівця. Висока вартість підготовки кваліфікованих

фахівців, ряд соціально-демографічних та інших факторів висувають підвищені вимоги до їх професійного довголіття. Безумовно, що основними показниками професійного довголіття, є психологічне та фізичне здоров'я військовослужбовців. Основними аспектами роботи командира-лідера в даному напрямку виступають формування прихильності підлеглих до здорового способу життя та всебічного фізичного розвитку. Це в свою чергу обумовлює необхідність надання командирів-лідерів спеціальних знань, та вмінь формування у підлеглих оптимального рівня психічного стану, та їх фізичного розвитку. У зв'язку з цим для участі в конференції на розгляд нами подано методичні рекомендації що до формування у командира-лідера вмінь та навичок застосування методів і прийомів регуляції психічного та фізичного стану підлеглих з наступним практичним їхнім застосуванням у повсякденному житті, а саме: **методи рефлексії** – оцінки психічного, та фізичного стану підлеглих, розвитку почуття емпатії, вивчення прийомів та способів атракції; **методи гетеротренінгу** – ідеомоторні тренування (поводження), моделювання стрес-факторів і відпрацювання стратегій дій у емоційних ситуаціях, переконання (раціональне, непряме), метод відволікання; **методи аутотренінгу** – модифікації аутогенного тренування (психорегулюючі тренування), нервово-м'язової релаксації, дихальної гімнастики, самоконтролю, індивідуальні формули самонавіяння, спеціальні прийоми логіки (самопереконання, самооцінки); **методи релаксації та саморегуляції**. Мета цих рекомендацій полягає в формуванні у командира-лідера вмінь та навичок застосування прийомів та способів регуляції психічного стану підлеглих, та саморегуляції свого психічного стану.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ МНС

О.М. Керницький, к.пед.н., доц.

Українська інженерно-педагогічна академія

Особливого значення проблема професійної придатності набуває, коли йдеться про діяльність в умовах гасіння пожежі, ліквідації наслідків техногенних аварій та стихійних лих, проведенні розвідки в умовах високої загазованості, пошуку й евакуації людей із палаючих або зруйнованих будівель. Тому, діяльність у таких умовах вимагає якісної професійної підготовки, що включає поряд із глибокими знаннями, навичками та уміннями ряд необхідних особистісних якостей майбутніх офіцерів. Зазначається, що сьогодні існує достатньо досліджень особистості офіцерів різних силових міністерств, військовослужбовців, миротворців, рядового складу рятувальних підрозділів. Недостатньо дослідженими залишається ряд важливих теоретичних та емпіричних проблем вивчення професійно важливих якостей офіцерів ЗС та МНС, а саме: їх структура у майбутніх керівників підрозділів пожежної служби, можливості відомчого навчального закладу системи МНС у підготовці професійно придатних фахівців, які б на момент його закінчення були готовими до професійної діяльності за обраним фахом. Саме у відомчих навчальних закладах протягом періоду навчання і відбувається формування професійно важливих якостей, що дає можливість прослідкувати динаміку їх становлення та коригувати навчальні плани та програми. Пропонується програма дослідження педагогічних умов формування професійно важливих якостей майбутніх працівників пожежно-рятувальних підрозділів МНС України та курсантів ВВНЗ під час їх навчання.

ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ЕНЕРГЕТИКІВ

*О.М. Керницький, к.пед.н., доц.; Л.М. Омельченко
Українська інженерно-педагогічна академія*

Термін "технологія" грецького походження і означає знання про майстерність. В педагогічній літературі поняття "технологія" використовують у таких значеннях: як синонім понять "методика" чи "форма організації навчання; як сукупність всіх використаних в конкретній педагогічній системі методів, засобів і форм (традиційна технологія навчання, технологія Л. Занкова тощо); як сукупність і послідовність методів і процесів, які дозволяють одержати запланований результат. В першому і другому значенні використання поняття "технологія" не конкретизує процес навчання, призводить до мовної плутанини. Тільки у третьому значенні вказане поняття зберігає основний смисл, суть якого полягає в попередньому визначенні діагностичної цілі і засобів її реалізації. Будь-яка технологія навчання має характеризуватися такими положеннями: засоби навчання мають провідну роль у навчальному процесі; цілі навчання встановлені діагностично (із зазначенням потрібного рівня засвоєння); досягнення кінцевого результату здійснюється з точністю не менш 70% (за певним рівнем засвоєння). На сьогодні існує велика кількість технологій навчання та систем їхньої класифікації. Одним із найбільш розповсюджених підходів є класифікація технологій навчання за домінуючим методом, яка вирізняє: догматичну (репродуктивну) технологію, технологію програмованого навчання, пояснювально-ілюстративну технологію, технологію розвивального навчання, технологію проблемного навчання, ігрові технології, комунікативні технології.

МОДЕЛЬ ИНФОРМАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ КОМПЛЕКСНОЙ ОЦЕНКИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ

*В.А. Кирвас, к.т.н., доц.; К.С. Барашев, к.т.н., доц.
Харьковский гуманитарный университет «Народная украинская академия»*

При формуванні в вузе системи управління якістю освіти рейтингова система оцінки (РСО) діяльності студентів являється основним елементом менеджменту освітнього процесу. Цілью РСО являється підвищення якості підготовки спеціалістів і об'єктивності його оцінки. Сучасні кваліфікаційні вимоги до підготовки спеціалістів диктують необхідність застосування комплексного підходу до оцінювання досягнень студентів з використанням спектра параметрів і критеріїв. При цьому необхідно дати інтегруючу оцінку досягнень студентів, уключаючи всі показники кваліфікаційної характеристики навчального. В доповіді представляється модель інформаційної системи комплексної рейтингової оцінки (ІСКРО) діяльності студентів. Описуються підсистеми моніторингу навчальних досягнень і внеучебної (науково-дослідницької, додаткової навчальної, творчої, спортивної, громадської) діяльності студентів, збору і збереження даних, а також описується методика і алгоритм інтегрованої РСО діяльності студентів. Інформаційна система комплексної оцінки діяльності студентів дозволяє автоматизувати накоплення даних по кожному студенту, підрахунок рейтингів по кожному виду діяльності і розрахунок інтегрованої оцінки діяльності студентів, навчальних груп і курсів за весь період навчання в освітньому закладі. Пропонується ІСКРО діяльності студентів може бути реалізована на базі інтегрованих додатків MS Excel і MS Access.

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛОЖИТЕЛЬНОЙ ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ СФЕРЫ КУРСАНТОВ-ЛЕТЧИКОВ В ПЕРИОД НАЗЕМНОЙ ПОДГОТОВКИ ЧЕРЕЗ ИХ СКЛОННОСТЬ К ЗДОРОВОМУ ОБРАЗУ ЖИЗНИ

Е. А. Кравченко

Национальный аэрокосмический университет имени Н.Е. Жуковского «ХАИ»

Анализ летной работы, которая квалифицируется как операторская деятельность по управлению сложными системами, демонстрирует, что новые свойства и возможности авиационной техники обуславливают необходимость формирования новых качеств военных летчиков. Остается нерешенной проблема повышения надежности человека-авиатора, о чем свидетельствует значительная часть ошибочных действий летчиков, связанных с неготовностью к деятельности в особых условиях. Многолетний опыт обучения курсантов-летчиков выдвинул необходимость специального задания, которое предусматривает как обычные формы и методы воздействия, так и психологические, применяемые в практической учебной деятельности курсантов. Сущность психологической подготовки курсантов-летчиков заключается в развитии и формировании у курсантов надежной эмоциональной устойчивости, высоких морально-психологических качеств, и склонности к здоровому образу жизни. Причем этот образ жизни должен проявляться не только в обычной повседневной деятельности, но и при выполнении учебных, служебных и учебно-боевых задач. В связи с выше сказанным, на базе Харьковского университета Воздушных Сил имени Ивана Кожедуба было проведено эмпирическое исследование, в котором принимали участие 74 курсантов-летчиков. Целью нашего исследования было определение особенностей проявления эмоциональной сферы курсантов-летчиков в период наземной подготовки, с учетом их склонностей к здоровому образу жизни. Задачами исследования было проведение теоретического анализа роли эмоциональной сферы курсантов-летчиков, их склонности к здоровому образу жизни в процессе профессиональной деятельности; определение эмоциональных реакций на действие негативных проявлений окружающей среды; определение доминирующих эмоций и уровня алекситимии; определение особенностей защитных механизмов и копинг-стратегий используя принципы здорового образа жизни. С целью реализации задач исследования был использован метод теоретического анализа литературы и эмпирического исследования. Эмпирическое исследование включало следующие методики: методика диагностики типа эмоциональных реакций на влияние стимулов окружающей среды В.В. Бойко; торонтская алекситимическая шкала; опросник Плутчика-Келлермана-Кунте «Индекс жизненного стиля»; методика «Диагностика эмоциональных реакций» К. Изарда; копинг-тест Р. Лазаруса. В результате проведения исследования мы изучили динамику изменения эмоциональной сферы курсантов-летчиков в период наземной подготовки, определили защитные механизмы и копинг-стратегии, необходимые для ее коррекции используя принципы здорового образа жизни.

АКТИВІЗАЦІЯ РОЗУМОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КУРСАНТІВ ПІД ЧАС САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

О.І. Кравчук, к.т.н.

Науковий центр Сухопутних військ

Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Розвиток умінь і навиків у курсантів працювати самостійно – важлива складова навчально-виховного процесу. Навчити курсантів самостійно здобувати знання, удосконалювати уміння та навички – основне завдання викладача,

командира підрозділу та їх безпосередніх помічників – сержантського складу. Курсанти займаються самостійно в дні і години, що передбачені розкладом занять, та в години самостійної підготовки, встановлені розкладом дня. Відомо, що вміння самостійно працювати виробляється швидше, якщо курсанти вивчають методи оволодіння знаннями, знайомляться із психологічними закономірностями процесів засвоєння матеріалу, закономірностями мислення. Інтелектуальна праця з її підвищеними вимогами до психічної стійкості, тривалим нервовим напруженням, здатності переробляти великий потік різноманітної інформації відрізняється від праці фізичної. Правильно організований режим самостійної роботи, відпочинок, фізкультурні заняття, спортивні захоплення істотно допоможуть у знятті стомлення. Послідовна зміна праці й відпочинку – важлива умова плідної інтелектуальної діяльності. Оптимально дозоване м'язове навантаження підвищує загальний емоційний тонус, створюючи стійкий настрій, що служить сприятливим для розумової діяльності й важливим профілактичним засобом проти перевтоми. Таким чином, роль командира підрозділу щодо організації самостійної підготовки курсантів не повинна обмежуватися забезпеченням навчальним матеріалом самостійних занять. Також важливо забезпечити профілактику перевтоми за рахунок послідовної зміни розумового та фізичного навантаження курсантів.

РЕЙТИНГОВАЯ ОЦЕНКА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ

В.А. Кирвас¹, к.т.н., доц.; В.В. Кирвас²

¹Харьковский гуманитарный университет «Народная украинская академия»;

²Харьковский университет Воздушных Сил имени Ивана Кожедуба

Повышение качества высшего образования возможно только при высоком уровне профессиональной компетентности профессорско-преподавательского состава (ППС). Для обеспечения объективной оценки и самооценки уровня исполнения профессиональных обязанностей и принятия кадровых решений необходимо проводить контроль качества работы ППС. Это одна из наиболее сложных и важных задач в общей проблеме управления качеством образования. Предлагается методика определения рейтинга ППС на основе комплексной оценки интегральных показателей. Рейтинговую оценку целесообразно производить отдельно по категориям ППС (заведующие кафедрами, профессора, доценты, старшие преподаватели, преподаватели и ассистенты). Комплексный рейтинг ППС определяется из рейтинга, характеризующего накопленный преподавателем квалификационный потенциал, и рейтинга, отражающего его активность по основным направлениям деятельности за заданный период. В результате анализа многочисленных возможных показателей оценки работы ППС предлагаются критерии и система отобранных показателей рейтинговой оценки, наиболее полно отображающих трудовую деятельность преподавателя (учебную, научно-исследовательскую, учебно-методическую, организационно-методическую и воспитательную работы). Важность показателей учитывается коэффициентами значимости разделов деятельности и показателей внутри разделов. Основой информационной базы анализа и оценки результатов деятельности ППС являются электронные анкеты, заполняемые каждым преподавателем самостоятельно. Описывается информационная модель системы рейтинговой оценки деятельности преподавателя.

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ПРИ НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ ПРИКОРДОННИКІВ У ВНЗ

Ю.В. Кузь

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького*

Концептуальною основою кардинального поліпшення якості підготовки майбутніх офіцерів сьогодні має стати поглиблення фундаментальних знань на основі міжпредметних зв'язків, гуманізація підготовки курсантів, диференціація змісту навчання за видами майбутньої професійної діяльності, покращення психологічної підготовки, що мають супроводжуватись посиленням ефективності навчального процесу. Навчання майбутніх прикордонників у ВНЗ являє собою складну систему, елементами якої є навчальні дисципліни, що виконують певні функції в єдиному процесі підготовки військового фахівця. Вивчення кожного предмета спрямовано на досягнення єдиної мети - підготовки високопрофесійних офіцерів. Під поняттям «неадаптиційна система підготовки майбутніх прикордонників» ми розуміємо сукупність організаційних структур, управлінських заходів, специфічних процесуальних принципів, змісту, методів, форм та засобів формування професійно значущих якостей прикордонників, методів і критеріїв оцінювання їх особистісної, професійної та психологічної готовності. Завдання підвищення наукового рівня викладання технічних дисциплін не можуть бути вирішені без успішної реалізації міжпредметних зв'язків. Необхідність цього витікає з дидактичного принципу системності, що вимагає об'єктивного й достовірного відбиття взаємозв'язку всіх основних елементів цілісної системи знань про природу, суспільство, людину.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ПРОФЕСІОНАЛА

*А.Ф. Лазутський, к.військ.н., доц.; А.В. Писарев, к.військ.н., доц.;
С.А. Тузіков, к.т.н., с.н.с.*

Національний університет "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого"

Проблема формування особистості військового професіонала належить до вічних проблем суспільства та армії. Сучасна високотехнологічна зброя і способи ведення бойових дій, поширення масштабів застосування збройних сил за межами національних територій гостро ставлять питання, насамперед, про необхідність підготовки високоосвічених офіцерів. Військова освіта як компонента загальнодержавної системи освіти, потребує свого постійного удосконалення. Інтеграція військової освіти у світовий та національний освітні процеси передбачає визначення основних напрямків розвитку на засадах урахування світових тенденцій формування особистості військового професіонала. Вивчення досвіду іноземних країн в сфері військового будівництва та військової освіти є вельми корисним для Збройних Сил України. Таким чином, актуальність соціально-філософського аналізу світового досвіду формування особистості військового професіонала обумовлена: необхідністю виявлення сучасних вимог до військово-професійних і соціально-типологічних якостей особистості військового професіонала; потребами переосмислення сутності і змісту процесу формування особистості сучасного військового професіонала; пошуками найбільш оптимальної моделі процесу підготовки військовослужбовців Збройних Сил України в умовах професіоналізації військової діяльності, переходу на проходження військової служби за контрактом; потребами визначення можливостей і

шляхів імплементації у вітчизняну систему підготовки військовослужбовців світових стандартів формування особистості військового професіонала.

СУТНІСТЬ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В МІЖНАРОДНИХ МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЯХ

І.М. Малишук

Факультет військової підготовки

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Проблему організації і управління морально-психологічним забезпеченням (МПЗ) в міжнародних миротворчих операціях доцільно розглядати як з організаційної точки зору, так і під кутом управлінської діяльності. В теорії і практиці діяльності військ поняття «організація» застосовується у двох основних значеннях: по - перше, як організація, як визначена структура системи управління, взаєморозміщення та взаємозв'язок складових її елементів. По - друге, це форма управлінської діяльності командирів, штабів, органів з виховної роботи, спрямованої на ефективне і якісне вирішення завдань управління при підготовці та в ході міжнародних операцій. Система управління МПЗ - це сукупність функціонально пов'язаних органів управління, пунктів управління, систем зв'язку, системи засобів автоматизації управління морально-психологічним забезпеченням, а також спеціальних систем, що забезпечують збір, обробку та передачу інформації для прийняття відповідних управлінських рішень. Таким чином, досягти сьогодні морально-психологічну перевагу без використання сучасних технологій впливу на свідомість і психіку особового складу військ неможливо. Технології не можуть бути реалізовані без відповідного управління процесом проведення відповідних заходів. З цим спроможні справитися тільки ті органи управління, структура, рівень підготовленості, методи роботи та технічне оснащення яких у повній мірі відповідають характеру міжнародних миротворчих операціях.

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО КОМАНДИРА-ЛІДЕРА ШЛЯХОМ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

О.М. Маслій, к.пед.н.; Л.В. Долинська; С.О. Ключник;

О.О. Кременчук; Т. І. Писарогло

Одеська Військова академія

Процес формування навчально-пізнавальних принципів (у вигляді певних концепцій) у курсантів, з нашої точки зору, є досить актуальним і перспективним. Мета чинного дослідження полягала у вирішенні питання щодо утворення, існування, функціонування і розвитку системи принципів-концепцій зі збереженням цілісності, структурності форми та особливостей, що дозволяє відрізнити одну систему від іншої. У роботі визначено фактори, які сприятимуть формуванню системи принципів у підготовці майбутнього командира-лідера щодо формування прихильності підлеглих. Наш підхід ґрунтується на гіпотезі, відповідно до якої системність у навчанні, в остаточному підсумку, є проявом загальної системності свідомості. Тому проведення методичних досліджень шляхом удосконалення викладання навчальних дисциплін, де б пов'язувались питання систематизації знань і формування наукових концепцій у курсантів, на нашу думку, є надзвичайно актуальним. Щоб довести висунуту нами гіпотезу, а також з метою вдосконалення процесу навчання дисциплін

лінам як природничого циклу так гуманітарного напрямку, ми провели об'ємні педагогічні дослідження (2009-2011 рр.), які охопили різні вікові групи курсантів (1-3-й курс). У роботі використані методи математичної статистики, зокрема кореляційного та факторного аналізу. Доведено, що якість підготовки курсантів може бути реалізована шляхом формування концепцій у процесі навчання, що й забезпечить високоєфективну підготовку майбутнього офіцера-лідера.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЕРЖАНТСЬКОГО СКЛАДУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРОЯВ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ

*Т.М. Мацевко, к.психол.н., с.н.с.; В.В. Стадник, к.н. із соц. комунікацій
Науковий центр Сухопутних військ Академії сухопутних військ*

На процесі формування лідерського статусу сержантів безпосередньо впливають особливості їх професійної діяльності. Вона містить безпосередню роботу з людьми, в ході якої складається службово-ролеве спілкування. Проте на нього накладаються особистісні моменти, бо в діяльності сержанта велика роль саме неофіційних способів спілкування. Тому міжособистісні очікування до сержанта як до офіційної особи насичуються емоційно-психологічними моментами. Крім того, діяльність сержанта містить елементи конфліктної взаємодії за відсутності взаєморозуміння з підлеглими або підрозділом, що може стати підґрунтям внутрішньо-особистісного конфлікту, що реалізовуватиметься у взаємодії з підлеглими та проявлятиметься в менш успішній діяльності щодо керівництва і управління підлеглим колективом. Підсилюють специфіку позиції сержанта ряд таких умов: а) невідповідність між рівнем відповідальності, безліччю функцій і економічним статусом сержанта; б) дисбаланс між широким колом повноважень, мірою відповідальності і правами, а також можливостями їх реалізації; в) розбіжності методів управління, які застосовує сержант як керівник, з методами впливу, які застосовуються до нього як до підлеглого. Проведений огляд особливостей військово-професійної діяльності сержантського складу дозволяє визначити основні напрями роботи командирів щодо формування у них лідерських якостей і забезпечення їх прояву при виконанні своїх службових обов'язків.

ПРОБЛЕМА БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Н.М. Нечипор

Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

У вищих навчальних закладах вченими-педагогами і практиками проблема безпечного освітнього середовища практично не розроблялася. Окремі публікації російських фахівців, педагогів, військових істориків, соціологів тільки дотично розглядають цю проблему (Н.А.Чесноков, Ю.К. Бабанський, Г.К. Селевко, В.І. Ярочкін, Я.В. Бузанова та ін.). Сьогодні будь-яка соціальна система, в тому числі система військової освіти, якщо вона не є ізольованою, піддається внутрішньому і зовнішньому впливу. Стійкість системи до негативних впливів характеризується таким параметром, як «безпека». Поняття «якість», «ефективність» і «безпека» – близькі за змістом і в певній мірі об'єднуються як показники сприятливого середовища для навчання і виховання, тому важливим аспектом захищеності стала інформованість, система знань, освіченість, професіоналізм, які формують готовність протистояти загрозам та небезпекам сучасного світу. Під небезпеками педагогічного характеру

ми розуміємо дії чи бездіяльність суб'єктів освітньої сфери, які загрожують освітнім системам та їх елементам. Це може бути: формування хибних цілей розвитку окремо взятих освітніх систем або освітніх установ; повне відкидання інноваційних підходів у розвитку освіти (застій педагогічної науки); запровадження до кінця не вивчених інновацій в процес навчання і виховання; часта зміна нормативно-правових вимог до освітнього процесу; неточне уявлення предметного матеріалу і т.д. Безпечно освітнє середовище - це таке освітнє середовище, що виключає вплив факторів, здатних завдати шкоди освітній системі. Виникає необхідність в комплексі заходів, спрямованих на забезпечення стану педагогічної захищеності освітньої системи та її елементів від зовнішніх і внутрішніх загроз.

УПРАВЛІНСЬКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

І.С. Овчарук, к.н. з фіз. вих.

Військова академія, Одеса

Фізична підготовка у Збройних Силах України є окремою складовою системи фізичного виховання, а тому загальні положення теорії і методики фізичного виховання, різні форми засобів і методів фізичного виховання розповсюджуються і на неї. Форми фізичної підготовки потребують перегляду. Пропонується обмежитись основними формами фізичної підготовки, до яких знову ввести самостійну підготовку. Навчальні заняття не повинні проводитись для постійного складу ВВНЗ. Отримавши відповідну підготовку протягом навчання у ВВНЗ, фізична підготовка офіцерського складу не потребує такої опіки. Для постійного складу необхідно ширше використовувати секційну роботу, забезпечивши її організацію відповідними кадрами, методичним фондом, навчально-спортивною базою, спортивними тренажерами та інвентарем. Удосконалення підготовки змінного складу можливе за рахунок проведення навчальних занять у вигляді збору в польових умовах протягом 3-х місяців, основу яких складуть фізична, вогнева та тактична підготовка. В кінці збору (курсу) провести випускний іспит, до змісту якого включити «смугу відваги». Необхідно зменшити обсяг теоретичних питань, внести корективи до змісту методичної підготовки та змінити критерії загальної оцінки з фізичної підготовки для курсантів ВВНЗ. З метою підвищення ефективності системи фізичної підготовки ЗС України необхідно провести комплекс заходів: врахувати вимоги кредитно-модульної системи навчання для відповідності сучасним підходам організації навчально-виховного процесу у ВНЗ та вимогам Болонського процесу; повернути положення про надання додаткової відпустки курсантам за успіхи у спорті та фізичній підготовці; змінити критерій оцінки для абітурієнтів з оцінки «залік», «незалік» на рейтинговий бал або традиційну оцінку; розділ фізичної підготовки «Рукопашний бій» вивести в окрему навчальну дисципліну і повністю змінити його змістове наповнення; розробити механізм стимулювання рівня фізичної підготовленості військовослужбовців. Контрольні перевірки рівня фізичної підготовленості проводити з наступною періодичністю: 1 раз на місяць - для військовослужбовців 1-2 вікових груп; 1 раз на три місяці – для військовослужбовців 3-4 вікових груп; 1 раз на шість місяців – для військовослужбовців 5-7 вікових груп. Необхідно обґрунтувати та змінити нормативні вимоги до фізичної підготовки та перейти на бальну систему оцінки фізичної підготовленості; встановити одні нормативні вимоги для курсантів 3-го і старших курсів; військовослужбовці групи ЛФК повинні виконувати нормативні вимоги старшої вікової групи; для курсантів не командних ВВНЗ перевага в оцінці повинна належати фізичній підготовленості.

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТЬОГО ОФЦЕРА ДО УПРАВЛІННЯ ФІЗИЧНОЮ ПІДГОТОВКОЮ

О.М. Ольховий, к.н. з фіз. вих., доц.

Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Метою створеної в 2010 році відповідно до навчальними планами, освітньо-кваліфікаційними характеристиками, освітньо-професійними програмами підготовки фахівців, робочої програми навчальної дисципліни «Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка і спорт» передбачено "готовність випускника ВВНЗ до управління фізичною підготовкою" в процесі подальшої військово-професійної діяльності. Для визначення складових готовності курсантів, використовуючи метод сучасної теорії ієрархічних систем, створено авторську автоматизовану інформаційну систему, що призначена для збору, збереження та обробки результатів педагогічного експерименту, отриманих за допомогою експертної оцінки, що характеризує процес подальшої професійної діяльності з питань управління фізичною підготовкою. Результати експертного опитування внесено у базу даних, де, використовуючи "матрицю парних порівнянь", визначено вагові коефіцієнти складових. За результатами проведеного експертного опитування та визначення вагових коефіцієнтів запропонованих питань, встановлено перелік основних складових готовності випускника ВВНЗ до управління фізичною підготовкою, це: теоретико-методична готовність до проведення форм фізичної підготовки з особовим складом; функціональна готовність до військово-професійної діяльності та проведення форм фізичної підготовки з особовим складом; готовність до керівництва та організації фізичної підготовки в підлеглих підрозділах.

ВПЛИВ ЛІДЕРА НА РІВЕНЬ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ У ЗСУ

К.М. Сидорченко, к.н. з фіз. вих., доц.

Військова академія, Одеса

Проблеми лідерства являються ключовими для досягнення організаційної ефективності. З однієї сторони, лідерство розглядається як наявність певного набору якостей, які притаманні тим, хто успішно впливає на інших, з іншої, лідерство – це процес несилового впливу у напрямку досягнення підрозділом поставлених завдань. Для того, щоб військовий колектив ефективно виконував свої задачі необхідно забезпечити виконання всіх функцій управління. Лідерство – являється тим видом діяльності, який пронизує всю систему управління. Неможливо ефективно виконувати функції планування, організації, мотивації і контролю, якщо немає ефективного керівництва і лідерів, здатних заохочувати підлеглих, позитивно впливати на них і вести за собою, тим самим досягаючи позитивних кінцевих результатів. Феномен лідерства ґрунтується на авторитеті керівника. Розрізняють формальний, особистий і повний авторитет керівника. Формальний авторитет керівника впливає з його прав як посадової особи розпоряджатися підлеглими, давати їм завдання, вимагати виконання їх, контролювати і стимулювати їхню працю. Особистий авторитет керівника визначається комплексом його особистих якостей як людини, таких як людяність, толерантність, етичність та ін. Повний авторитет керівника виявляється при поєднанні формального і особистого авторитету особи, яка обіймає керівну посаду. Лідери мають ряд чітко виявлених якостей. По-перше, спосіб життя лідера передбачає тісне поєднання кар'єри і особистого життя. По-друге, лідер ніколи не зупиняється у своєму розвитку. Здібності, честолюб-

ність, талант, знання стимулюють лідера до подальшого розвитку і удосконалення їх. По-третє, лідер знаходить своє справжнє покликання у застосуванні успадкованих здібностей та набутих навичок, розуму, знань, таланту як способу самореалізації саме у керівництві іншими людьми. В ході вивчення проблеми лідерства вченими було запропоновано багато різних визначень даного поняття. Звідси лідер (від англ. Leader – провідник, керівник) – це: член групи, за яким вона визнає право приймати рішення в значущих для неї ситуаціях; індивід, здатний виконувати центральну роль в організації спільної діяльності і регулюванні взаємостосунків у групі. Командир-лідер у фізичній підготовці у ЗСУ відіграє важливу роль. Правильно підібравши підхід до лідера, змотивувавши його ми будемо безпосередньо впливати на особовий склад. Командир-лідер має бути першим помічником у всіх формах фізичної підготовки. Він буде своїм прикладом та авторитетом підсилювати дії фахівця фізичного виховання. Діючи в тандемі з командиром-лідером можна досягти набагато кращих результатів. Необхідно прищепити лідеру навички до систематичних занять та здорового способу життя. Таким чином, командир-лідер буде допомагати прищеплювати особовому складу навички до систематичних самостійних занять та здорового способу життя.

КОГНІТИВНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ УПРАВЛІННЯ

*Л.А. Снігур, д.псих.н., проф.; В.В. Пізінцалі
Військова академія, Одеса*

Актуальність даної проблеми обумовлюється підходом до життя як до культурного феномену. Об'єкт дослідження: психологічна культура суб'єктів сфери управління. Предмет дослідження: організаційні умови розвитку психологічної культури майбутнього офіцера. Мета дослідження: дослідити когнітивно-діяльнісний компонент психологічної культури майбутніх офіцерів як керівників. Методологічною та теоретичною основою дослідження є особистісно-діяльнісний підхід до розгляду психологічної реальності. Структура психологічної культури курсантів вищого військового навчального закладу включає в себе наступні компоненти: емоційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний, рефлексивний, комунікативний, що відбивають специфіку майбутніх офіцерів як управлінців. Вивчення професіографічних вимог до діяльності офіцера дозволило визначити структуру і виділити компонентний склад психологічної культури відповідно до специфіки цієї діяльності. У доповіді виділені та охарактеризовані компоненти психологічної культури офіцера.

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

*О.А. Циган; О.С. Ключова
Державний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди*

Формування громадянської культури, виховання громадянина актуальні для всіх країн і часів. На різних етапах історичного розвитку підходи до цієї проблеми значною мірою залежать від конкретних соціально-історичних умов, стану суспільства та його ідеології. Проблема виховання громадянина була завжди актуальною, починаючи ще з часів Давньої Греції та Давнього Риму. В Україні, у другій половині ХІХ ст., громадянське виховання розвивалось несистемно й хаотично. М.П. Драгоманов засуджував представників інтелігенції, які не дбали про українські інтереси, чим збіднювали свій народ. На його думку, свідомі свого обов'язку украї-

нці мають дбати про культурний, політичний та соціальний прогрес своєї батьківщини, зокрема про збереження української мови, досконале володіння нею, що є головним показником громадянської зрілості, адже обмеження рідної мови призведе до непоправного – морального та інтелектуального занепаду нації. Сутність виховного процесу визначають мету, зміст і принципи діяльності громадянської освіти. Наприклад, до 1917 року питання виховання молоді розглядали в контексті загально-виховної ідеї, коли "громадянин не повинен знищувати людину, а людина – громадянина" (К. Ушинський, В. Стоюнін, П. Каптерев та ін.). Українські педагоги й діячі освіти кінця XIX – початку XX століття пов'язували громадянськість з національним вихованням (М. Драгоманов, М. Грушевський, І. Франко, Г. Ващенко, І. Огієнко, С. Русова та ін.). У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті чітко окреслено національний характер освіти. "Освіта виховує громадянина і патріота України, – сказано в ній, – прищеплює любов до української мови і культури, повагу до народних традицій". Перспективи розвитку громадянського виховання, полягають у тому, щоб поєднати педагогічні зусилля сім'ї, школи та органів державно-суспільного управління. Будувати здорове суспільство та сильну державу може тільки людина з громадянським світоглядом. Людина, яка вихована у душі громадянськості, – це унікальна особистість, здатна самостійно аналізувати події та явища, має свою точку зору, незалежну від політичної кон'юнктури, готова зробити свій внесок в побудову правової держави й громадянського суспільства.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ СФЕРИ КОМАНДИРІВ ВІДДІЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО ПОЖЕЖНОГО ПІДРОЗДІЛУ

В.Р. Цокота

Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського «ХАІ»

Актуальність. Психологічна взаємодія командира військового пожежного (далі ВП) підрозділу та підлеглих є одними з визначальних факторів, які впливають на ефективність професійної діяльності (далі ЕПД), як у їх повсякденній службі, так і під час діяльності в надзвичайних умовах. Вибірку склали - 342 ВП, які були розподілені на 6 груп в залежності від рівня ЕПД та форми служби – строкова (далі С) чи контрактна (далі К). Методики: шкала комунікативних здібностей МОО „Адаптивність”, блок визначення себе у колективі методики "Незакінчені речення" для діагностики профпридатності, методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі. Статистична обробка: Н-критерій Краскала-Уоллеса.

Висновки. 1. Виявлено статистично достовірний зв'язок ЕПД ВП С та ВП К та таких параметрів комунікативної сфери як визначення себе у колективі та комунікативний потенціал. ВП С та ВП К активно використовують комунікативні здібності для підпорядкування оточуючих, успішного впливу на співслужбовців та інших учасників надзвичайної ситуації для досягнення мети по порятунку людей та матеріальних засобів. 2. Виявлено статистично достовірний зв'язок між ЕПД у ВП С та такими типами відношення до оточуючих, як «авторитарний» та «альтруїстичний», у ВП К з «товариським». Високі показники під час діяльності ВП С досягаються завдяки «героїчній моделі» допомоги оточуючим. При цьому ефективна діяльність ототожнюється з самостійним вирішенням складних питань. ВП К демонструють «колективну модель» допомоги оточуючим. При цьому ефективна діяльність ототожнюється з взаємною підтримкою під час вирішення складних завдань.

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ СИСТЕМИ БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ КОМАНДИРА ПІДРОЗДІЛУ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК

О.Ю. Шабалін

Академія внутрішніх військ МВС України

Вдосконалення професійного розвитку та процесу становлення командирів підрозділів внутрішніх військ нині є пріоритетною сферою наукового пошуку, яка визначає успіх якісного оновлення військ і забезпечення ефективного виконання ними службово-бойових завдань. Практика свідчить, що для успішного становлення командира підрозділу необхідні як професійні знання, уміння, навички, практичний досвід виконання службових обов'язків, так і особистісна зрілість, яка визначається сформованістю його професійно важливих якостей. У залежності від наявності та ступеня розвитку даних феноменів становлення командира підрозділу може бути більш довготривалим процесом чи менш тривалим, насиченим гострими кризами професійного розвитку чи оптимально напруженим, таким, що досяг свого найвищого рівня чи незавершеним у зв'язку зі зміною посади або сфери діяльності, а також характеризуватись певними показниками успішності. Проведені нами дослідження свідчать, що для оптимізації процесу професійного становлення командира підрозділу внутрішніх військ нині не в повній мірі використовуються можливості системи бойової підготовки. Шляхами усунення вказаної проблеми є: визначення чітких показників і критеріїв успішності професійного становлення командира підрозділу; проведення об'єктивної та комплексної початкової діагностики рівня компетентності призначених на посади молодих офіцерів й сформованості їх професійно важливих якостей; корекція і більш чітка диференціація програми бойової підготовки та використання всіх можливостей навчально-методичних зборів, занять з професійної підготовки, самостійної підготовки для подолання виявлених невідповідностей кваліфікаційній характеристиці на даного військового фахівця; вдосконалення організації та всебічного забезпечення реалізації змісту бойової підготовки; систематичний моніторинг процесу професійного становлення, його аналіз, оцінка та корекція за допомогою подальшого вдосконалення програми бойової підготовки.

ПРОЕКТУВАННЯ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

І.М. Шалімова, к.пед.н., доц.; Т.О. Кононова

Українська інженерно-педагогічна академія

Становлення педагогічного проектування, його стрімкий розвиток, прагнення вчених підкреслити ті чи інші особливості й можливості застосування проекту в освіті призвели до деяких розходжень у тлумаченні проектування, визначенні його принципів, трактуванні змісту структурних елементів проектувальної діяльності. Проектувальна діяльність є обов'язковою складовою педагогічної діяльності. До необхідних умов організації та здійснення процесу педагогічного проектування відносять: самовизначення педагога-проектувальника в ціннісно-смысловій сфері, що виражається у пошуку й знаходженні особистісного змісту в педагогічній діяльності, у розвитку готовності розглядати себе таким, що розвивається в межах певного часу, простору, змісту; різнопланова діяльність педагогів-проектувальників, що виражається в реалізації й освоєнні проектування на різних рів-

нях – методологічному, теоретичному, практичному; природність протікання процесу педагогічного проектування, що виражається в прийнятті й розумінні вихідного стану учасників процесу й забезпеченні його позитивної динаміки. Процес педагогічного проектування має складовими етапи, які, в свою чергу, поділяються на дії. Аналіз наукових праць показує: по-перше, авторами обираються різні підстави для виділення етапів та дій; різниця між етапами та діями є досить умовною; авторів може цікавити проектування окремих елементів (аспектів) систем, процесів чи ситуацій; тому процес як завершений переносити на всю проективальну діяльність не можна.

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Ю.І. Шевяков, к.т.н., доц.; В.Є. Александрова

Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Сьогодні в умовах жорсткої конкуренції на ринку праці особливе значення мають знання, навички та досвід фахівця. Фахівець ХХІ століття - це людина, яка має вільно володіти сучасними інформаційними технологіями, постійно підвищувати і вдосконалювати свій професійний рівень. Проте одною з головних перешкод, що виникає на шляху тих, хто бажає одержати та продовжити навчання (враховуючи, що більшість з них вже працює), є брак часу та відстань. Проблему відстані та часу вирішує дистанційне навчання (ДН) – нова організація освітнього процесу, що ґрунтується на використанні як кращих традиційних методів навчання, так і нових інформаційних та телекомунікаційних технологій. ДН засноване на принципах самостійного навчання, призначене для широких верств населення незалежно від матеріального забезпечення, місця проживання, стану здоров'я. Дистанційне навчання дає змогу впроваджувати інтерактивні технології викладання матеріалу, здобувати повноцінну освіту, підвищувати кваліфікацію співробітників у територіально рознесених місцях. Процес навчання може відбуватися будь-де і будь-коли, єдина умова – доступ до мережі Інтернет. Процес дистанційного навчання орієнтує студентів на творчий пошук інформації, набуття вмінь самостійно отримувати необхідні знання і застосовувати їх у вирішенні практичних завдань. Завдяки таким засобам дистанційного навчання, як дискусійні форуми, електронні обговорення засвоєного матеріалу, списки розсилання, створюється нове інформаційне середовище, в якому студенти почувують себе невід'ємною частиною колективу, що посилює їх мотивацію до навчання, значно розширює можливості самореалізації і сприяє кар'єрному росту.

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ СТАНОВЛЕННЯ КОМАНДИРА КЕРІВНИКОМ ТА ЛІДЕРОМ ПІДРОЗДІЛУ

О.І. Зімовін; І.В. Баркатов

Національний технічний університет «ХПИ»

Розглядається модель ефективного керівництва військовим підрозділом у сучасних умовах. Розроблено систему психологічних умов становлення командира керівником та лідером підрозділу. У цій системі виокремлюються: суб'єктивні умови – такі, що залежать від самого командира (властивості його особистості, навички, здібності); об'єктивні умови – такі, що залежать від інших осіб, характеристики ситуації та середовища; діяльнісні умови – індивідуальна та колективна

діяльність, у якій інтеріорізуються (привласнюються) лідерські якості. Розроблено алгоритм заходів з покращення керівництва, становлення кожного командира керівником та лідером.

ВПЛИВ ПЕРЕВАНТАЖЕНЬ НА ОРГАНІЗМ ЛЬОТЧИКА ПРИ ПІЛОТАЖІ ТА ВИКОНАННІ ПОЛЬОТІВ

Р.В. Куцевол

Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Вплив перевантажень на організм льотчика є значним фізіологічним фактором, що проявляється при виконанні польотів, які супроводжуються енергійним маневруванням на пілотажі. Цей вплив призводить до зростання величини заданого м'язового зусилля, помітно змінюється амплітуда й час ритмічного руху кінцівками, уповільнюються й погіршуються процеси мислення, сприйняття, уваги та пам'яті. Помітно зростає відсоток помилкових рішень, знижується якість сприйняття показань приладів, збільшується час мовної реакції, порушується рухова координація. Ігнорування льотчиком виконання спеціальних захисних м'язових й дихальних протиперевантажувальних вправ може привести до порушення його функціонального стану, втрати свідомості, у деяких випадках без попередніх зорових порушень («сірої або чорної зависи»), що, в свою чергу, може привести до виникнення аварійної ситуації у повітрі. Захисні м'язові й дихальні протиперевантажувальні вправи, як ефективний засіб захисту організму льотчика від перевантажень, підвищують його стійкість у середньому на 3,6 одиниці. Однак ці вправи є складно координованими руховими актами, які виконуються на фоні активних робочих операцій пілотування й потребують спеціальної фізичної підготовленості льотчика. Ця підготовка повинна здійснюватись під час навчання курсантів у ВВНЗ, введенні в бойову діяльність і перенавчанні на нові зразки авіаційної техніки.

ОСНОВНЕ СТРАТЕГІЧНЕ ЗАВДАННЯ РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

І.Г. Леонов¹, к.т.н., доц.; А.І. Нос¹, к.т.н., доц.; В.І. Одарченко², к.пед.н., доц.;

¹Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба;

²КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Національне виховання молоді, гідних громадян незалежної суверенної України, визначено одним зі стратегічних завдань реформування сучасної української освіти, успішне вирішення якого є важливою умовою розвитку всіх сфер суспільного життя в державі, забезпечує його високий рівень самопрезентації у світовому співтоваристві. Це віднайшло відображення в Національній доктрині розвитку освіти України, Концепції національного виховання, Концепції розвитку Збройних сил України, Законі України «Про освіту», інших нормативних документах в освіті. З огляду на це, особливу роль у вихованні курсантів відіграє національна ідея, у якій фіксується державне буття нації, прогнозується її майбутнє (національний ідеал), обґрунтовуються соціально-матеріальні й духовно-культурні цінності, які сповідує нація; визначаються актуальні потреби національної спільноти, її національні інтереси, інтегрується стиль мислення (ментальність) різних етнічних груп, що складають український народ. Виховання молодого покоління з урахуванням національної ідеї сприяє формуванню особистості,

для якої притаманні такі риси, як громадянськість, патріотизм, культура міжетнічних відносин, почуття національної та власної гідності. Водночас пілотажним дослідженням установлено, що значна кількість курсантів (35 % із 950 опитаних осіб) недостатньо усвідомлюють відповідальність за долю держави, своєї приналежності до українського народу, байдуже ставляться до національних багатств культури та мистецтва, поверхово знають історію рідного краю тощо. Отже, отримані дані актуалізують проблему виховання національної гідності в курсантів у сучасних вищих навчальних закладах.

СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК МЕТА ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ВВНЗ

Ю.А. Калагін, д.соц.н., доц.; Д.Д. Кальмін, к.іст.н., доц.

Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Мета виховної роботи у ВВНЗ є невід’ємною частиною навчально-виховного процесу та спрямована на формування у курсантів (слухачів) морально-психологічних якостей необхідних для військової служби. Результати дослідження свідчать, що, нажаль, сьогодні у виховній роботі ВВНЗ недостатньо враховуються зміни ролі армії у суспільстві, посилення її соціальної функції, зміни вимог до військовослужбовця, увага зосереджується виключно на вузько-професійній підготовці. Відповідно, основні форми та методи виховної роботи, функціональні обов’язки її суб’єктів не сприяють становленню та розвитку соціально-професійного потенціалу. Вони зосереджуються виключно на формуванні виконавчої дисципліни, вірності бойовим традиціям, не формується відповідальність за наслідки професійної діяльності.